

ЭКОНОМИКА / ECONOMICS

УДК

Кыргызстанда Депозиттерди коргоо боюнча агенттикти өнүктүрүү келечеги

Абдрасулова Жибек Жамшитовна

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан, jibkg@mail.ru

Абдрасулова Салтанат Жамшитовна

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан, saltanat@mail.ru

Аннотация

Актуалдуулугу: бул макалада Кыргызстанда депозиттерди коргоо боюнча агенттиктин айрым көйгөйлөрү жана өнүгүү келечеги каралды. Изилдөөнүн максаты: Депозиттерди коргоо фондунун актуалдуулугун ачуу, аманатчыларга компенсацияларды төлөө процессин автоматташтыруунун артыкчылыктарын жана кемчиликтерин аныктоо. Изилдөөнүн материалдары жана методдору: Кыргызстанда депозиттерди камсыздандыруу боюнча жүргүзүлгөн талдоо. Изилдөөнүн натыйжалары: Депозиттерди коргоо боюнча Агенттиктин ишин өркүндөтүү боюнча багыттарды ишке ашырууда экономикалык баа берүүнү ишке ашыруу жана сунуштарды иштеп чыгуу. Тыянактар: депозиттерди коргоонун көз карандысыз агенттигин түзүү жана Кыргыз Республикасында депозиттерди коргоо системасын реалдуу ишке киргизүү, калктын банк системасына болгон ишенимин андан ары жогорулатуу жана дүйнөдөгү финансылык каатчылыкка байланыштуу тышкы чакырыктардын фонунда өлкөдө финансылык жана социалдык туруктуулукту камсыз кылуу боюнча көрүлгөн чаралардын маанилүүлүгүн жана өз убагындагы ачык далилдеп турат.

Ачкыч сөздөр: Депозиттерди коргоо фонду, гарантиялык учур, компенсация, SWOT-анализ, депозиттерди камсыздандыруунун багыттары

Шилтеме үчүн: Абдрасулова Ж.Ж., Абдрасулова С.Ж. (2025). Кыргызстанда Депозиттерди коргоо боюнча агенттикти өнүктүрүү келечеги. *Евразия изилдөөлөрү ачык журналы*, 3(3), бб. 23-34. doi: 10.65469/eijournal.2025.3.4

Кыргыз Республикасынын Депозиттерди коргоо боюнча агенттиги — 29-август 2008-жылы түзүлгөн өз алдынча уюштуруу-укуктук түрү менен юридикалык жак. Агенттик Кыргыз Республикасынын "Банктык аманаттарды (Депозиттерди) коргоо жөнүндө" Мыйзамында белгиленген ыйгарым укуктар, укуктар жана милдеттер берилген, пайда алуу максатын көздөбөгөн көз карандысыз коммерциялык эмес уюм болуп саналат.

Агенттиктин башкы максаты - аманаттарды коргоо системасын түзүү жана өлкөнүн финансылык системасынын туруктуулугуна көмөк көрсөтүү болуп саналат, бул камсыздандырылган депозиттердин ээлеринин акчаларын жоготуп алуудан коркуп, банктардан алып коюуга болгон стимулдарын азайтуу менен камсыз кылынат.

Кыргыз Республикасынын Депозиттерди коргоо боюнча агенттиги (мындан ары – агенттик) финансылык туруктуулукка көмөк көрсөтүүгө жана калктын банктарга болгон ишенимин колдоого Кыргыз Республикасынын банктарындагы жеке адамдардын жана жеке ишкерлердин депозиттерин коргоо системасынын ишин камсыз кылуучу мамлекеттик мекеме болуп саналат.

Банкрот болгон банктын аманатчыларына 1 000 000 сомго чейинки өлчөмдө 30 күндөн кечиктирбестен компенсацияларды төлөп берүү агенттиктин негизги функцияларынын бири болуп саналат.

Калктын коммерциялык банктарга болгон ишенимин жогорулатуунун жана банктык депозиттерге кошумча финансылык ресурстарды тартуунун ыкмасы катары аманаттарды коргоонун мындай механизмдин киргизүүнүн экономика жана банк сектору үчүн максатка ылайыктуулугу, алар бүгүнкү күндө негизинен банк секторунан тышкары сакталып, өз ээлерине да, өлкөнүн экономикасына да иштебей турат, дүйнөлүк тажрыйба көрсөткөндөй, актуалдуу жана негиздүү болуп саналат.

Агенттик кепилденген учур келгенде аманатчыларга депозиттердин суммасын жана алар боюнча пайыздарды төлөп берүү менен аманаттардын ички системасындагы мамлекеттик орган болуп калктын финансылык кызыкчылыктарын кепилдөөчү жана камсыздоочу болуп саналат. Агенттик жеке адамдардын депозиттерин натыйжалуу жана натыйжалуу коргоону камсыз кылуу боюнча өз миссиясына ылайык иш жүргүзөт.

Депозиттерди коргоо боюнча агенттиги төмөнкү функцияларды жүзөгө ашырат:

* катышуучу банктардын, катышуучу микрофинансылык компаниялардын жана катышуучу турак жай үнөмдөөчү кредиттик компаниялардын реестрлерин жүргүзөт;

* аманатчылардын талаптарын, төлөнө турган суммаларды жана депозиттер боюнча төлөнгөн компенсациялардын суммасын эсепке алат; * ушул Мыйзамдын колдонулушуна туура келген аманатчыларга ушул Мыйзамда аныкталган сумманы төлөп берет;

* төгүмдөрдүн суммасын эсептейт жана депозиттерди коргоо фондуна төгүмдөрдү чогултат;

* төлөмдөрдүн өз убагында жана толук төлөнүшүн камсыз кылууга багытталган зарыл иш-чараларды жүргүзөт;

* салымдарды кечиктирип төлөгөндүгү үчүн айыптарды жана айыптарды белгилейт жана салат;

* ушул Мыйзамда белгиленген тартипте жана чектерде Депозиттерди коргоо фондунун активдерин башкарат;

* мамлекеттик органдар жана башка уюмдар менен өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашырат;

* аманаттар боюнча компенсацияларды төлөөнү камсыз кылуу максатында агент банкты тандайт;

* ушул Мыйзамга ылайык жоюлуп жаткан банктардан, микрофинансылык компаниялардан жана турак жай-сактык кредиттик компаниялардан Депозиттерди коргоо фондуна төлөнгөн компенсациялардын ордун толтурууну камсыз кылат;

* Депозиттерди коргоо системасы жөнүндө коомчулуктун маалымдуулугун жогорулатуу боюнча иш-чараларды өткөрөт;

* мыйзамдарда белгиленген тартипте банктардын жана финансы-кредит уюмдарынын жоюучусу катары чыгат;

* Министрлер кабинети аныктаган тартипте, Улуттук банктан лицензия алышкан банктардын жана башка финансы-кредиттик уюмдардын проблемалуу карыз алуучуларынын кайрылууларын карайт;

* депозиттерди милдеттүү коргоо системасынын натыйжалуу ишин камсыз кылуу үчүн, банктарды жана финансы-кредиттик уюмдарды жоюу боюнча, ошондой эле Министрлер Кабинети бекиткен жободо каралган көйгөйлүү карыз алуучулардын кайрылууларын кароо боюнча зарыл болгон башка функцияларды, ыйгарым укуктарды жана укуктарды жүзөгө ашырат.

Миссияны жана көз карашты камсыз кылуу үчүн Агенттик кызматкерлердин ишмердүүлүгүнүн маданиятын чеберчилик жана кесипкөйлүк, чынчылдык жана ишенимдүүлүк, баарлашуу жана командалык иш, урматтоо жана адилеттүүлүк аркылуу калыптандыруу үчүн негизги корпоративдик баалуулуктарга таянат.

Депозиттерди коргоонун көз карандысыз Агенттигин түзүү жана Кыргыз Республикасында депозиттерди коргоо системасын реалдуу киргизүү калктын банк системасына болгон ишенимин андан ары жогорулатуу жана дүйнөдөгү финансылык каатчылыкка байланыштуу тышкы чакырыктардын фонунда өлкөдөгү финансылык жана социалдык туруктуулукту камсыз кылуу боюнча көрүлгөн чаралардын өз убагында жана маанилүү экендигин ачык көрсөтүп турат.

Агенттиктин алдында турган маанилүү жана биринчи кезектеги милдеттердин катарында агенттикти институттук өнүктүрүүгө көмөктөшүү аркылуу эл аралык стандарттарга ылайык келген депозиттерди коргоонун натыйжалуу системасын андан ары колдоо, Депозиттерди коргоо системасы жөнүндө мыйзамды өркүндөтүү жана калктын маалымдуулугун көбүрөөк камтуу максатында анын ишинин транспаренттүүлүгүн жогорулатуу болуп саналат. Бул үчүн агенттик аманатчылардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоодо агенттик тандаган миссияга жетишүү боюнча натыйжалуу иш-аракеттерди улантуу максатында бекем пайдубалга жана тиешелүү базага ээ.

Депозиттерди коргоо фонду (кийинки-Фонд)- төгүмдөрдүн эсебинен түзүлүүчү жана Кыргыз Республикасынын "Банктык аманаттарды (Депозиттерди) коргоо жөнүндө" Мыйзамында каралган шарттарда жана тартипте Агенттик тарабынан башкарылуучу фонд.

Депозиттерди коргоо фондунун максаттуу мааниси — финансылык туруктуулукту камсыз кылуу жана кепилденген учур келгенде фонддун финансылык каражаттарынын тартыштыгына жол бербөө үчүн фонддун өлчөмүнүн максаттуу көрсөткүчү жетиштүү.

Фонддун өлчөмүн аныктоо үчүн жеке адамдардын (резиденттердин, ошондой эле резидент эместердин) банктагы депозиттеринин түзүмүнө карата, депозиттик эсептердеги калдыктар (чет өлкө валютасындагы депозиттерди кошо алганда) жана аманатчылардын (кардарлардын) саны жөнүндө коммерциялык банктар тарабынан берилген маалыматтар пайдаланылат. Мында нөлдүк калдыгы бар эсеп ээлерин кошо алганда, аманатчылардын (кардарлардын) жалпы саны эске алынат. Эгерде аманатчынын бир банкта бирден ашык эсеби болсо, анда бул эсептердеги каражаттар суммаланат жана бир эсеп катары каралат. Эсептешүү үчүн колдонулган жеке адамдардын депозиттеринин суммасы жеке адамдардын депозиттик эсептериндеги суммалардан турат.

Кепилдик иши — Кыргыз Республикасынын "Банктар жана банк иши жөнүндө" Мыйзамына жана турак жай-сактык кредиттик компаниялардын ишин жөнгө салуу чөйрөсүндөгү мыйзамдарга ылайык, Улуттук Банк тарабынан банктан, микрофинансылык компаниядан же турак жай-сактык кредиттик компаниялардан лицензияларды кайтарып алуу.

Фондду түзүү иши

Депозиттерди коргоо фондун (мындан ары — ДКФ) каржылоо булактары болуп төмөнкүлөр саналат:

- * "Банктык аманаттарды (Депозиттерди) коргоо жөнүндө" мыйзамда белгиленген жана депозиттерди коргоо системасынын (мындан ары-ДКС) катышуучулары тарабынан төлөнүүчү төгүмдөр;
- * Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан киргизилген төгүмдөр;
- * агенттиктин бош каражаттарды жайгаштыруудан пайыздык жана инвестициялык кирешелери;
- * "Банктык аманаттарды (Депозиттерди) коргоо жөнүндө" Мыйзамдын 8-беренесине ылайык банктарды жоюунун натыйжасында алынган акча каражаттары;
- * Депозиттерди коргоо тутумунун катышуучулары тарабынан төлөнгөн айыптар жана туумдар;

* жардам катары алынган жана кайтарылбай турган акча каражаттары; * Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин кепилдиги алдында алынган рыноктук карыз алуулар;

* Кыргыз Республикасынын Министрлер кабинети тарабынан берилген кредиттер;

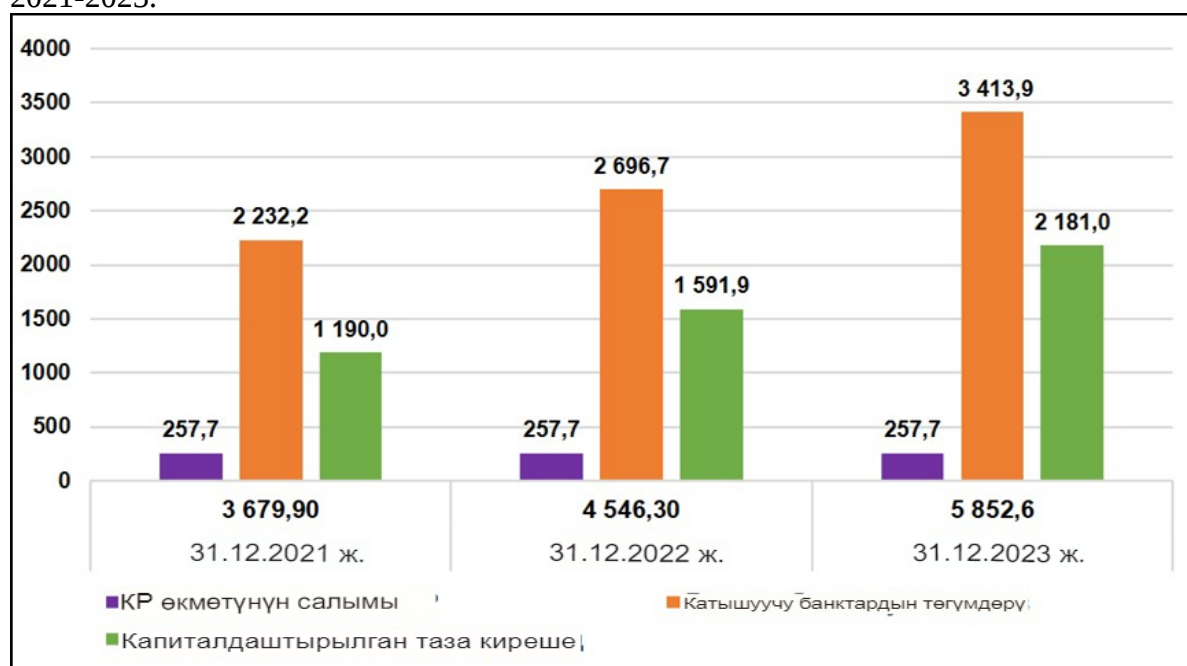
* Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык алынган башка каражаттар.

Төмөндөгү 1 – таблица жана 1-диаграмма берилген, анда Депозиттерди Коргоо Фондунун 31-декабрь 2021-2023-жылдарга түзүмүнүн динамикасы чагылдырылган.

Таблица 1. Депозиттерди Коргоо Фондунун түзүмүнүн динамикасы жылдын 31 – декабрына карата, 2021-2023. (млн. сом)

Көрсөткүчтөр	2021 жыл	2022 жыл	2023 жыл
Депозиттерди коргоо фонду	3 679,9	4 546,3	5 852,6
КР өкмөтүнүн салымы	257,7	257,7	257,7
Катышуучу банктардын салымдары	2 227,2	2 688,3	3 398,1
Капиталдаштырылган таза киреше	1 190,0	1 591,9	2 181,0
Катышуучу микрофинансылык компаниялардын салымдары	4,0	7,4	14,7

Депозиттерди Коргоо Фондунун түзүмүнүн динамикасы жылдын 31 – декабрына карата, 2021-2023.

2023 – жылдын 31-декабрына карата абал боюнча депозиттерди коргоо системасынын финансылык камсыздоосу болуп саналган ДКФ 5 852,6 млн.сом өлчөмүндө түзүлгөн жана өткөн жылга салыштырмалуу 1 306,3 млн. сомго көбөйгөн (2022-жылдын 31-декабрына карата-4 546,3 млн. сом). ДКФ да Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн (министрлер кабинетинин) төгүмдөрүнүн суммардык үлүшү 257,7 млн.сомду же ДКФнын жалпы

көлөмүнүн 4,4 пайызын түздү. Катышуучулардын көрсөтүлгөн күнгө карата ДКФда квартал сайын төлөнүүчү төгүмдөрүнүн үлүшү 3 413,8 млн.сомду же ДКФнын көлөмүнүн 58,3 пайызын түзүп, 717,1 млн. сомго көбөйүп, 2023 — жылдын башынан тартып (2022-жылдын аягына карата-2 696,7 млн. сом).

Инвестициялардан топтолгон таза киреше 2 181,0 млн.сомду же ДФАНЫН жалпы көлөмүнүн 37,3 пайызын түзүп, 589,1 млн. сомго көбөйүп, 2023 – жылдын башынан тартып (2022-жылдын аягына-1 591,9 млн. сом). "Банктык аманаттарды (Депозиттерди) коргоо жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамында аныкталган 12% максаттуу мааниде ДКФнын иш жүзүндөгү көрсөткүчү 2023-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча 4,9% деңгээлге жетип, өткөн жылга салыштырмалуу 3,7% га азайган. Бул көрсөткүчтүн төмөндөшү жеке адамдардын жана жеке ишкерлердин депозиттери боюнча кепилденген сумманын 1 млн.сомго чейин көбөйүшү менен байланыштуу болду.

Төмөндөгү 2-таблицада Депозиттерди Коргоо Фондунун 31 – декабрь 2021-2023-жылдарга карата көрсөткүчтөрүнүн динамикасы келтирилген.

Таблица 2

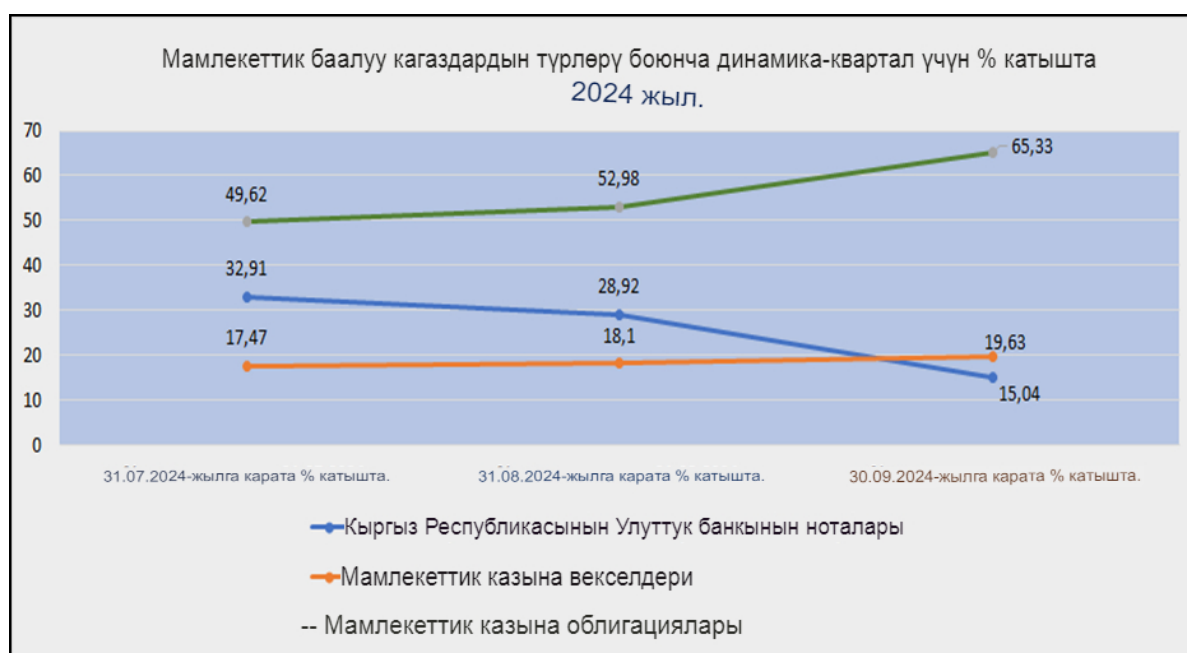
Депозиттерди Коргоо Фондунун 31 – декабрь 2021-2023-жылдарга карата көрсөткүчтөрүнүн динамикасы (млн. сом)

Көрсөткүчтөр	2021 жыл	2022 жыл	2023 жыл
Кепилденген депозиттердин жалпы суммасы	35 135,2	53 000,0	120 358,3
Депозиттерди коргоо фонду	3 679,9	4 546,3	5 852,6
Кепилденген депозиттердин жалпы суммасына карата ДКФнын катышы	10,5%	8,6%	4,9%

Өлкөлөр аралык сереп көрсөткөндөй, ДКФнын көрсөткүчтөрүнүн максаттуу да, иш жүзүндөгү да мааниси башка өлкөлөрдөгү Депозиттерди Коргоо Фонддорунун орточо көрсөткүчтөрүнөн жогору диапазондо турат.

Депозиттерди коргоо боюнча Агенттиктин инвестициялык иши

Банкрот болгон банктын аманатчыларына компенсацияларды төлөө боюнча маалымат

2015-жылы агенттик иштеген бардык мезгилде "Ысык-Көл" Инвестбанк ААКсына жана "Манас Банк" ЖАКына карата эки кепилдик учур келип чыкты. Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун чечими менен 18-июнь 2015-жыл "Ысык-Көл" Инвестбанк ААК төлөөгө жөндөмсүз (банкрот) деп табылып, атайын администрациялоо жол-жобосу козголуп, атайын администратор – Банктарды кайра уюштуруу жана карыздарды реструктуралаштыруу боюнча агенттик дайындалды (ДЕБРА).

2015-жылдын 1-июлундагы №11 токтомуна ылайык, Агенттиктин Директорлор кеңеши тарабынан "Ысык-Көл" Инвестбанк ААКсынын салымдары боюнча компенсацияларды төлөөгө чечими кабыл алынган, анткени аманатчылар — жеке адамдар Кыргыз Республикасынын "Банктык аманаттарды (Депозиттерди) коргоо жөнүндө" Мыйзамынын 5-беренесине ылайык Банктын инсайдерлери жана аффилирленген жактары болуп саналышкан жана коргоого алынбаган.

Улуттук банк Башкармасынын 07.07.2015-жылдын 37/1 токтомуна ылайык, "Манас Банк" ЖАКта консервациялоо режими токтотулган жана "Манас Банк" жакты төлөөгө жөндөмсүз (банкрот) деп таануу жөнүндө Бишкек шаарынын райондор аралык сотунун 06.07.2015-жылдагы чечиминин негизинде атайын администрациялоо жол-жобосу киргизилген.

13 жана 14-токтормдоруна ылайык 5-август 2015-жылдын Директорлор кеңеши тарабынан "Манас Банк" ЖАКтын аманаттары боюнча компенсацияларды Кыргыз Республикасынын Депозиттерди коргоо боюнча агенттигинин кассасы аркылуу төлөп берүү чечими кабыл алынган.

"Манас Банк" ЖАКтын атайын администратору тарабынан КР Депозиттерди коргоо боюнча агенттигине 07.07.2015-жылга карата "Манас Банк" ЖАКта жайгаштырылган аманаттар (депозиттер) жөнүндө маалымат берилген. 2015-жылдын 10-августунан тартып ЖАК "Манас Банк" боюнча "Манас Банк" ЖАКтын аманатчыларына компенсацияларды төлөп берүү жүзөгө ашырылат.

2022-жылдын 31-декабрына карата банкрот болгон банктын аманатчыларынын алдындагы агенттиктин милдеттенмелери 208 833 сом 93 тыйынды түзөт. Аманатчылардын компенсация

сурабай калышынын бир себеби-банкрот болгон банктын депозиттик эсептеринин бир бөлүгү "спящий счет". (Маалымат үчүн, "спящий счет" — бул талап кылынбаган эсептердин белгиленген аталышы, алардын ээлери ондогон жылдар бою эсинде жок, ошондой эле кайтып келүү үчүн кымбатыраак болгон кичинекей калдыктар).

Оптималдаштыруу жана компенсацияларды натыйжалуу төлөө максатында Агенттик тарабынан "Манас Банк" ЖАКтын аманатчыларына почта аркылуу кабарлоолор жөнөтүлгөн. Ошондой эле мезгил-мезгили менен агенттик республикалык гезитке, расмий сайтка агенттиктин кассасы аркылуу ушул банкрот болгон банк боюнча аманатчыларга компенсацияларды төлөп берүү улантылып жаткандыгы жөнүндө кулактандыруу жарыялайт. Мыйзамга ылайык туруктуу негизде айына эки жолу төлөмдөр боюнча маалыматтар Агенттик тарабынан "Манас Банк" ЖАКтын атайын администраторуна берилет.

Маалымат үчүн: 2023-жылдын 23-июнунан № 7425 буйругу менен Чүй-Бишкек юстиция башкармалыгынын буйругу менен "Манас Банк" ЖАКтын иши токтотулган жана банкты юридикалык жактардын мамлекеттик реестринен чыгаруу жөнүндө жазуу киргизилген.

SWOT-анализде, анда күчтүү жактары (S); алсыз жактары (W), мүмкүнчүлүктөр (O) жана коркунучтар (T) бөлүнүп, алардын мүнөздөмөсү берилген:

Депозиттерди коргоо системасынын SWOT – анализи Таблица 3.

Күчтүү жактары (S)	Алсыз жактары (W)
1. Жеке адамдардын гана эмес, жеке ишкерлердин да депозиттерин коргоо. 2. ДКС нын катышуучулары болуп банктар гана эмес, микрофинансылык компаниялар, турак жай сактык кредиттик компаниялар да саналат. 3. Банкрот болгон банктын аманатчыларына 1 000 000 сомго чейинки өлчөмдөгү компенсацияларды 30 күндөн кечиктирбестен төлөп берүү. 4. Gaia Bilgi Sistemleri түрк компаниясы банктар банкрот болгон учурда компенсацияларды төлөө системасын автоматташтыруу үчүн маалыматтык-аналитикалык системаны ийгиликтүү ишке киргизди. 5. Калктын коммерциялык банктарга болгон ишенимин жогорулатуу жана банктык депозиттерге кошумча финансылык ресурстарды тартуу ыкмасы катары депозиттерди коргоонун мындай механизмдин киргизүү.	1. Депозиттерди коргоо системасынын катышуучуларынын аманатчыларына 1 000 000 сомго чейинки гана өлчөмдөгү компенсацияларды төлөө. 2. Эгерде аманатчы каражаттарын чет өлкө валютасында салса, анда компенсацияларды төлөө улуттук валютада гана жана кепилденген учур келген күнгө карата Улуттук Банк тарабынан белгиленген эсептик курс боюнча жүзөгө ашырылат. 3. Эски программаларды колдонуу. 4. Кызматкерлердин даярдыгы жок. 5. Уюштуруучулук өзгөрүүлөр. 6. Аймактарда Депозиттерди коргоо агенттиги тарабынан дайындалган банк-агенттердин жетишсиздиги. (камсыздандыруу төлөмдөрүн төлөө үчүн агент банктарды тандоо) 7. Коомчулуктун Депозиттерди Коргоо Системасы жөнүндө маалыматсыздыгы.

Мүмкүнчүлүктөр (О)

1. Агенттик реалдуу убакыт режиминде аралыктан тейлөө тутуму аркылуу камсыздандыруу ордун толтуруунун онлайн тутумун, жарандык өтүнмөлөрдү кароо тутумун жана уюмдун маалыматтык технологияларын бекемдөөнү пландаштырууда.

2. Санариптештирүү аркылуу агенттик аманатчылар үчүн (өзгөчө мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар жана калктын аз мобилдүү бөлүгү үчүн) кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн жана ыңгайлуулугун жогорулатууну пландаштырууда.

3. Калкка тейлөөнүн альтернативдүү каналдарын берүү, эсептөөлөрдү тездетүү, финансылык чыгымдарды азайтуу жана камсыздандыруу төлөмдөрүн алууда жарандардын убактысын үнөмдөө.

4. Маркетингдик коммуникацияларды, социалдык тармактарды интенсивдүү колдонуу.

5. Агенттикте электрондук форматта кызмат көрсөтүү жана тейлөө үчүн, кайрылган жаранды так аныктоо үчүн, иштелип чыккан бирдиктүү идентификациялоо системасын (БИС) колдонууну пландаштырууда.

Коркунуч (Т)

1. Хакердик чабуулдардын коркунучу.

2. Кызматкерлердин арасында жумушсуздуктун өсүшү.

SWOT анализдин негизинде төмөнкү тыянактарды чыгарууга болот:

1) Жасалма интеллект («Искусственный интеллект») технологиясынын өнүгүшү менен боло турган глобалдык трансформациянын чоң масштабын түшүнүү, жасалма интеллекттин акыркы тенденцияларын талдоо, компетенттүү, азыркы учурда колдо болгон артыкчылыктарды, инструменттерди башкарууга өз убагында жеткирүү жана депозиттерди камсыздандыруу уюмдарынын ишмердүүлүгүндө ИИ (жасалма интеллект) активдүү колдонуу өтө маанилүү, өтө зарыл.

2) Программалануучу, өзүн-өзү үйрөнүүчү алгоритмдерди колдонуу адамдын ката факторун жокко чыгарат жана адамга түшүнүксүз чечимдерди табууга мүмкүнчүлүк берет. Жасалма интеллект (ИИ) адам чечмелей албаган эбегейсиз көлөмдөгү маалыматтарды чечмелей алат. Ошондуктан, кээ бир учурларда, жасалма интеллект (ИИ) адамдарга караганда тапшырмаларды жакшы аткара алат. Компаниялар процесстерди автоматташтыруу үчүн ушул технологияларга көбүрөөк ишенип жаткан тез өнүгүп жаткан санариптик дүйнөдө артыкчылыктардан пайдалануу өтө маанилүү.

3) 2023 -жылы Дүйнөлүк экономикалык форумдун 12 миң катышуучусунун сурамжылоосуна ылайык, жасалма интеллектке байланыштуу технологиялар стратегиялык мааниге ээ жана адамзаттын негизги тенденцияларын аныктайт. Жасалма Интеллект-бул эс тутум, кабылдоо, түшүнүү, үйрөнүү, ассоциация жана ой жүгүртүү сыяктуу адам акылын талап кылган иш-аракеттерди машиналар жана компьютерлер аркылуу ишке ашыруучу технология. Ал эми нейрон тармактары Жасалма Интеллекттин бир бөлүгү болуп саналат, алар адамдын мээсинин түзүлүшүн моделдешет жана татаал маалымат топтомдорун иштетүү үчүн колдонулат.

4) Жасалма интеллект — бул башкарууга муктаж, адам тарабынан берилген алгоритмдердин жыйындысы гана. Нейро тармагы өнүгүүнүн азыркы этабында адамдын жумушунун бир бөлүгүн гана алмаштыра алат, айрыкча бюрократиялык жүктү азайтат. Алар анын ишин толугу менен алмаштыра алышпайт — эгер мамлекеттик сектор жөнүндө сөз болуп жатса, анда иштелип жаткан маалыматтын коопсуздугуна жана чечим кабыл алууда тактыкка көбүрөөк көңүл буруу керек.

5) Бүгүнкү күндө ири чекене банктар жасалма интеллект ыкмаларын колдонушат. Мисалы, кардарлардын жеке жана биометрикалык маалыматтарын иштеп чыгууда, өз кызматтарынын керектөөчүлөрү менен иштөөдө: алардын муктаждыктарын аныктап, алдын ала айтуу, чат-боттор жана үн жардамчылары аркылуу колдонуучуларга колдоо көрсөтүү.

6) Нейро тармактын офистик кызматкерлери үчүн алмаштыруу болбойт, бирок алардын ишин оптималдаштырууга, натыйжаларын сапаттык жаңы деңгээлге көтөрүүгө жардам берет. Айтор, жогорку кесипкөй кызматкерлердин, жетекчилердин жана техниктердин арасында жасалма интеллект менен тапшырмалардын аз гана бөлүгү аткарылышы мүмкүн.

Кыргызстанда Депозиттерди коргоо боюнча агенттикти өнүктүрүү келечеги

Агенттиктин негизги функцияларынын бири Депозиттерди коргоо системасынын катышуучуларынын аманатчыларына 1 000 000 сомго чейинки өлчөмдө 30 күндөн кечиктирбестен компенсацияларды төлөп берүү болуп саналат.

Азыркы учурда Агенттик "Манас Банк"ЖАК банкрот болгон банктын аманатчыларына компенсацияларды төлөп берүүнү улантууда.

Банкрот болгон банктын, банкрот болгон Микрофинансылык компаниянын жана банкрот болгон турак жай-сактык кредиттик компаниянын аманатчылардын алдындагы милдеттенмелери жөнүндө маалыматтар базасын өз убагында жана сапаттуу иштеп чыгуу максатында Агенттик компенсацияларды төлөө процессин автоматташтыруу жана аларды жүзөгө ашыруунун натыйжалуулугу боюнча программалык камсыздоону тестирилөөнүн үстүндө иш алып барат.

Депозиттерди коргоо боюнча агенттик тарабынан Депозиттерди Коргоо Системасынын бардык катышуучулары менен компенсацияларды төлөө процессин автоматташтыруу боюнча программалык камсыздоону тестирилөө боюнча иштер жүргүзүлүүдө. Бул иш Депозиттерди Коргоо Системасынын катышуучусунун аманатчылары боюнча маалыматтарды иштеп чыгуунун натыйжалуулугун жогорулатууга, жоюучудан ("ликвидатор") берилген маалыматтарды сапаттуу текшерүүгө, банк-агентке аманатчылардын тизмесин даярдоого жана андан төлөмдөр боюнча отчетторду алууга, ар кандай аналитикалык маалыматтарды алууга ж. б. багытталган.

Мындан тышкары, программалык камсыздоо Депозиттерди Коргоо Системасынын жаңы катышуучуларын — микрофинансылык компанияларды жана турак жай-сактык кредиттик компанияларды кошуу менен жакшыртылган, анткени Кыргыз Республикасынын "Банктык

аманаттарды (депозиттерди) коргоо жөнүндө" Мыйзамынын колдонуудагы редакциясына ылайык Депозиттерди Коргоо Системасын камтуу кеңейтилген.

Ошентип, Агенттик банкрот болгон банктын, банкрот болгон микрофинансылык компаниянын жана банкрот болгон турак жай-аманат кредиттик компаниясынын аманатчыларына Депозиттерди Коргоо Системасынын катышуучулары менен компенсацияларды төлөө процессин автоматташтыруу боюнча программалык камсыздоону тестирлөө боюнча ишти улантат.

Адабияттар:

1. Сайт <https://www.deposit.kg>
2. страницы в социальных сетях: <https://www.facebook.com/depositkg>, https://www.instagram.com/deposit_kg/, https://www.youtube.com/@deposit_kg
3. Сайт <https://www.akchabar.kg>
4. Алимбаева Ш.Б. «Финансовый (бухгалтерский) учет в банках», Бишкек.
5. Арамян И.А., Зотова Н.С., учебное пособие: «Анализ деятельности коммерческого банка», Бишкек.
6. Имаралиев О.Р., Аширов Н.С., Хашимова Г.А. (2025). Ишкананын каржылык ресурстарын пландоо каражаттары. *Евразия изилдөөлөрү ачык журналы*, 1(1), бб. 26-32. DOI: 10.65469/eijournal.2025.1.4
7. Бексултанов А.А., Мелисов А.Н., Аманова Г.Ж. (2025). Экономикалык чечимдерди кабыл алууда прогноздук моделдердин колдонулушу. *Евразия изилдөөлөрү ачык журналы*, 1(1), бб. 33-39. DOI: 10.65469/eijournal.2025.1.5

Открытый журнал евразийских исследований, 2025, 3(3), сс. 23-34

doi: 10.65469/ejournal.2025.3.4

eijournal.ilimbilim.kg

ЭКОНОМИКА / ECONOMICS

УДК

Перспективы развития Агентства по защите депозитов в Кыргызстане

Абдрасулова Жибек Жамшитовна

старший преподаватель, Ошский государственный университети, Кыргызстан, jibkg@mail.ru

Абдрасулова Салтанат Жамшитовна

старший преподаватель, Ошский государственный университети, Кыргызстан, saltanat@mail.ru

Аннотация

Актуальность: в данной статье рассматриваются некоторые проблемы и перспективы развития Агентства по защите депозитов в Кыргызстане. Цель исследования: Раскрыть актуальность Фонда защиты депозитов, выявить преимущества и недостатки автоматизации процесса выплаты возмещения вкладчикам. Материалы и методы исследования: Анализ страхования депозитов в Кыргызстане. Результаты исследования: Провести экономическую оценку и разработать рекомендации по реализации направлений совершенствования деятельности Агентства по защите депозитов. Выводы: Создание независимого Агентства по защите депозитов и реальная реализация системы защиты депозитов в КР наглядно демонстрируют важность и своевременность принимаемых мер для дальнейшего повышения доверия населения к банковской системе и обеспечения финансовой и социальной стабильности в стране на фоне внешних вызовов, связанных с мировым финансовым кризисом.

Ключевые слова: Фонд защиты вкладов, гарантийный случай, возмещение, SWOT-анализ, направления страхования вкладов

Open Journal of Eurasian Issues, 2025, 3(3), pp. 23-34

doi: 10.65469/eijournal.2025.3.4

eijournal.ilimbilim.kg

ЭКОНОМИКА / ECONOMICS

УДК

Prospects for the Development of the Deposit Protection Agency in Kyrgyzstan

Abdrasulova Zhibek Zhamshitovna

Senior Lecturer, Candidate of Pedagogical Sciences, Osh State University, Kyrgyzstan, jibkg@mail.ru

Abdrasulova Saltanat Zhamshitovna

Senior Lecturer, Candidate of Pedagogical Sciences, Osh State University, Kyrgyzstan, saltanat@mail.ru

Abstract

This article examines some of the problems and prospects for the development of the Deposit Protection Agency in Kyrgyzstan. Research objectives: to reveal the relevance of the deposit protection fund, to identify the advantages and disadvantages of automating the process of paying compensation to depositors. Materials and methods of the research: a SWOT analysis of deposit insurance in Kyrgyzstan is conducted. Research results: implementation of an economic assessment during the implementation of directions and development of proposals for improving the work of the Deposit Protection Agency. Conclusions: The establishment of an independent Deposit Protection Agency and the actual implementation of the deposit protection system in the Kyrgyz Republic clearly demonstrate the timeliness and importance of the measures taken to further increase public confidence in the banking system and ensure financial and social stability in the country against the backdrop of external challenges associated with the financial crisis in the world.

Keywords: deposit protection fund, guarantee case, compensation, SWOT analysis, directions of deposit insurance